

Två text- och melodivarianter på "De två systrarna" ur Sveriges medeltida ballader del 1, s. 107 och s. 112.

Litet vis- och låtlexikon

De två systerarna

Balladen *De två systerarna* har nummer 13 i utgåvan *Sveriges Medeltida Ballader*, och där har den hela 100 varianter. Men det är inte bara i Sverige och Finlands svenskbygder den har sjungits. Den har varit spridd och populär i alla de nordiska länderna och på de brittiska öarna, och därifrån har den följt med utvandrare till USA. Överallt där den förekommer har den hört till de mest välkända och långlivade visorna, med mängder av varianter både vad beträffar textens innehåll och melodier. Inte att undra på, kanske, med tanke på att den bevisligen var känd redan på 1600-talet både i Storbritannien och på Island.

Men huvudmotivet är ändå detsamma i alla varianter: två systrar går tillsammans till en strand, där den ena knuffar den andra i vattnet och låter henne drunkna. Av den döda kroppen tillverkas ett musikinstrument som avslöjar vad som hänt när man spelar på det. Motivet har sitt ursprung i en saga som förekommit i stora delar av världen, men varit vanligast i Västeuropa - med undantag för de länder där balladen sjungs. Sagan har typnamnet *The Singing Bones/Der Singende Knochen* och handlar om ett syskonpar, två bröder eller en bror och syster. Den ena blir avundsjuk på något föremål den andra har, dödar honom eller henne och begraver kroppen. Någon gör ett instrument, oftast en flöjt, av den dödes ben eller av ett träd eller en blomma som växer på graven. När man spelar på det avslöjas mordet.

I balladtraditionen är instrumentet inte en flöjt, utan ett stränginstrument som får sina strängar av den döda flickans hår. Det är antingen en fiol eller en harpa, förmodligen snarast en nyckelharpa. I brittisk och amerikansk tradition är fiolen vanligast, i Norden harpan; en alternativ titel på visan är just *Harpan* eller *Den underbara harpan*.

I svensk och nordisk tradition avslöjas mordet genom att en spelman anländer till bröllopet mellan mörderskan och hennes systems fästman. Harpan talar om vad som hänt och bruden faller död ner, alternativt bränns på bål. I brittiska texter sker avslöjandet i systerarnas hem. Det är motivet med det övernaturliga

instrumentet som har gett balladen en plats bland de naturmytiska visor i *Sveriges Medeltida Ballader*, men faktum är att ganska många svenska varianter saknar det övernaturliga motivet. De slutar helt enkelt med att den ena systemen drunknar och handlar alltså bara om ett mord. På andra sidan finns det också några texter där ännu ett övernaturligt motiv kommer in: den mördade systemen återuppstår. Det går så till att spelmannen krossar sin harpa mot en sten, och där står den nyss döda flickan "så fager och så ren" som det heter i en variant från Gotland. Annars är det bara i några uppteckningar från Finland och en hel del norska varianter som har detta motiv. I den övriga balladtraditionen saknas det. Däremot är det vanligt att sagan som är balladens ursprung slutar med att mordoffret får liv igen.

Balladen om de två systrarna har levt kvar i traditionen till långt in på 1900-talet, och Sveriges Radio kunde göra många inspelningar av den från olika delar av Sverige och Finland. Till de mest kända hör inspelningen med den bohuslänska sångerskan Lena Larsson. Hennes variant har för övrigt det omkväde som under 1900-talet blev allt vanligare i De två systrarna, "Det blåser kallt kallt väder ifrån sjön" Balladen hörde också till de visor som fångades upp av folksångare under folkmusikvågen, både i den engelskspråkiga världen och här i Norden. Alltsedan dess har det tillkommit mängder av nya inspelningar av den, och den norska gruppen Aurora Borealis har till och med spelat in en hel cd med enbart olika varianter av *De två systrarna*. Inte illa av en 350-åring.

Eva Danielson